

Народна библиотека
'РАДОЈЕ СОМАНОВИЋ'

ПЕСКОВАЦ

30 СР 811.711.21

КАСУМОВИЋ Б.

Причице о Гоји

600000178

COBISS o

Етнотатиски народни
хумор

Причице о Гоји

Сигнатура

Презиме и име писца

а/178

ЧУВАЈТЕ КЊИГУ!

893.1-36

2

НАСЛОВ ДЕЛА

Трешње о Тоји Емићућу - кавр
хумор
Београд

Место и год. издања

Број карте читаоца	Датум враћања	Примедба	Број карте читаоца	Датум враћањ
1 читатељ				
19/11/1941				

а,

ПРИМЕДБА

1966

0

НАРОДНА КЊИЖАРА
и трговина канцеларског материјала
СТАНОЈЕВИЋ и КИСТАДИНОВИЋ
ЛЕСКОВАЦ

ПРИЧИЦЕ О ГОЗИ

ЕГИПАТСКИ НАРОДНИ ХУМОР

ЧУВАЈТЕ КЊИГУ!

ПРЕВЕО
БЕЋИР КАСУМОВИЋ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСКОВЦА

Бр. 395

Одељење С Струка II-2

НАРОДНА КЊИЖНИЦА
БЕОГРАД

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСКОВЦА

Бр. 916

Струка 893.1:398-32

Б. бр. 2742

Штампарија »Прогрес«, Битољска 25 Београд

КО ЈЕ ГОЈА ?

Ко је Ера, Ђоса, Кића, и ко Насрадин-хоџа? Е, њима је Гоја најближи рођак. Од свих је, свакако, најближи Насрадин-хоџи, коме као да је рођени брат. Оријенталци обојница, и левантинци. И муслимани, такође. Зато су Насрадин и Гоја можда и рођена браћа, ако нису и близанци. Понекад се чине и срасли, као она сијамска браћа, па је неки незнани вешти хирург извршио операцију раздвајања. Али вешт само у толико што му нису погнули испод његовог хируршког ножа; невешт зато што му сваки час опет срастају растављени близанци, да их хирург, онај исти хирург, опет одваја. И тај хирург је народ, прости пук, који толико воли своје близанце, да их никада неће усмртити његов нож. И, када им, да се разликују, даје различна имена, понекад се нађе у недоумици, па место „Насрадин“ или „Гоја“, он у брзини испише „Исто-то-само-мало-друкчије“. Сад, ето, знате од које је фамилије Гоја.

Иначе, то је једна легендарна личност која у себи, наследним оптерећењем, гомила добре особине и свакојаке мане и недостатке целог једног народа и целе једне расе. Он је бесмртан, и он је вечит као и сви типови који припадају фамилији народних умних творевина.

Не треба мислити да је египатски фелак — сељак — наш Гоја, из ових прича; али понеки одблесак Гоје наћи ће се у сваком египатском сељаку, одблесак психолошки који заигра на лицу, забли-

шта у оку, затрепери на површини душе и, покадашто, баца велику светлост унаоколо и прилично далеко.

Причице о Гоји сваким даном су све многобројније; обнавља их и богати сам народ. Да их покупите све, ваљало би из године у годину ићи на извесно време у провинције Доњег и Горњег Египта и проводити дане међу феласима, бродарима на Нилу и простим радницима. Настају изненада, самоникло, на сајмовима, дуж обале Нила, у хладу палми, по селима и касаблама, не само да насмеју и да забаве, него и као пример и наравоученије, као пресуда којом се пресеца неки замршен спор, као измирење у тешкој кавзи. Јер чак и у својим најнепаштљивијим и најраскалашницијим творевинама источњак гледа увек да све сведе на правило и закон, на практичну мудрост живота.

Као противност многим народним ликовима који живе само у књигама и чије су црте већ устаљене, за увек, Гоја се ствара посведневно, и расте. Он умире и васкрсава више пута једног истог дана: све зависи од добре или зле воље приповедача и од прилика у којима Гоја игра главну улогу. Али, и жив и мртав, Гоја никад не излази као побеђен; његова жилавост и његова животна снага виталност су самог фелаха који се, кроз све најезде и освојења у току толиких векова, одржао недирнут, неначет и вазда је прогутао освајача. Његова досетљивост и довитљивост, духовитост, мудрост и она божанствена глупавост — која је, може бити, највећа мудрост живота — одавно су прешли границе Египта. Зато ћете их наћи, те брзоноге, лакокриле и хитре оријенталске скитнице по свима муслиманским земљама, под разним именима: Настрадаи-хоџа у Персији, Наср-ел-дин Хоџа у Турској и готово у свима балканским земљама. Ј'ха у Тунису, Мароку, и

Алжиру. И свуда његова личност има једну дубоку човечанску црту да, у пркос његове привидне глупавости и лудости, здрав човечји дух неће никако да га сматра ни глупим ни лудим, будући да и испод најнесрећенијих његових бенетања осећамо једну извесну истину и нарочиту логику, која нам може изгледати и необјашњивом, али је ту и присуство њено не можемо никако одрећи.

Међутим, судбина Гоје не треба да нас изненађује. Стварајући своје хероје или богове, па потицали они из народа или из аристократије, Исток их је увек мешао и претапао, да их издигне на достојанство и висину које једино признаје: човека. Отуда су те особине, у исти мах, и особине књижевности Истока. Источњачке књижевности су суштаствено народне књижевности, јер су поготову увек импровизација. Обраћају се заједници, не појединцу. Ничу из гомиле и увиру у гомиле, којима су упућене. Не сужавају се, не смањују нити укалупљавају по мерама човека сматраног као тежа и тежиште, као центар гравитације. Приповедачка уметност у очима оријенталца није посао аристократски или занат за дилетанте. Мајстори причања, па били они приповедачи, песници или духовници, залазе подједнако у владарске дворове као и у најтамније крчнице. За вршење њихове уметности није им потребна нека нарочита култура. Причање им је искрено и слободно. Ове литературе нису привилегија ни једне касте нити преимућство једне елите. Оне саме себи нису сврха, него представљају најпростији начин да се дојме човека и да гану његово срце. Оне дају своју пуну меру не мноштвом лукавстава спољашње форме, него непосредним утиском, који постижу.

Велики романи епопеје Абу-Зенда, Антара, Абу-Науаса, песме наизменичних хорова Горњег Египта у ствари су широка и моћна река, која се

стално обнавља и снажи све новим притокама захваљујући сарадњи народних маса, чије су они наслеђе и богаство. Целокупно дело Рабиндраната Тагоре црпено је из бенгалског фолклора. У Персији прости носачи, „амали“, рецитују оде Хафизове и куплете мистичног песника Џалал-ел-Дина Руми. Велика верска дела Индије пре свега су народне књиге. Коран није само књига и ремек дело арапске књижевности; он је, пре свега, друштвени вођ, који коментаришу, рецитују мали људи, који у Корану црпе средства за улепшавање својега живота; рапсоди, приповедачи уплићу стихове корана у своје приче и у своје песме.

То је разлог вечноме животу Гоје, који остаје онај исти у својој древној мудрости живота. Зато мудри Гоја није завршио своју песму. Његова историја и, с њиме, историја Египта се још пише. Као и код свих народа који нису изгубили своје животне сокове и своје — право на опстанак.

Најзад, да споменемо, да је ова наша књига начињена према збирци прича о Гоји, које је прикупио и средно и у Паризу издао Ј. Финшбер.

1. ГОЈА ЗА КАЛИФИНОМ ТРПЕЗОМ

Позвао калифа и Гоју на пир, који је приређивао у част обрезања новорођеног сина.

Дошао Гоја, онакав какав се затекао, у најстаријем оделу.

Нико ни да погледа Гоју. Траље.

Увређен тиме што му не поклањају никакву пажњу — а навикао се да вазда привлачи све погледе — Гоја се врати кући, баци се у најбогатији кафтан, омота главу најскупљим турбаном, појаше магарца и пође поново на пир.

Чим се указао, још у даљини, везири, лале, високи достојанственици, евнуси ноге да поломе јурећи пред њега, дивљаху му се и растериваху гомиле призијавала који су сви хтели да виде Гоју. Напослетку изведу Гоју пред калифу и посаде за трпезу.

Гоја се није дао молити. Јер није био мање гладан него што је духовит.

Зуби су му брзо цепали комађе меса, прсти хитро замакали залогаје у свакоје преслачке и вешто их приносили устима.

Уживао је у толикој мери у сочности и укуспности јела, да и не примети како су дуги рукави његова кафтана заронили у сребрне чиније.

Неколико најближих суседа скрену гласно пажњу Гоји, и смејаху се слатко и на сва уста.

— Па нека се и они наживају, моји рукави, — рече Гоја суседима —, јер, захваљујући једино

њиховој свили, кроју и шуштању, ја сам овде био тако лепо примљен. Зато ови моји скути имају веће право неголи и сам ја на све ове лепе и укусне ствари. Нека једу, да су ми живи и здрави.

2. ГОЈА, КАЛИФА И БОЦА

Разговарао Гоја с пуном боцом, у присенку неког зида, кад изненада наиђе калифа и затекне га на том незгодноме послу.

— Шта то чиниш, Гоја?

— Ја, ништа, Господару правоверних... Посматрам своју сенку, згурену на песку.

— А зашто кријеш руке иза леђа? Покажи руке!

Задржавши боцу у једној руци, Гоја покаже другу, која је остала слободна.

— А друга рука? рече калифа.

Зачас, боца промени руку.

— Сад ми покажи обе руке одједном! рече калиф, кога је ствар почела занимати.

Не хотећи да остане побеђен, Гоја покуша последње средство. Притисне боцу леђима о зид и испружи обе руке.

— А сад, рече калифа, сада да се одмакнеш од зида, али да ти руке остану испружене!

— Господару правоверних, зашто си се ухватио као крља, па не пушташ! врисне Гоја, — зар не видиш да ће ми боца пасти и отићи у хиљаду чепара?!

3. ХОЋЕ ГОЈА У РАЈ, ХОЋЕ

Уобичајно Гоја од неког времена да сваке вечери поседи са својим великим пријатељем, Јерменином, у малој крчми, на обали канала.

И, док би им наргиле бућкале, тихо би бистрили питање о вери, сваки о својој, о чудесима стварања и о необјашњивоме току судбине.

Једне вечери између свих вечери разговор им скрене на питање о сластима раја. И један и други доказиваху да ће само његови једноверни видети лице Господње, док сви остали морају у пакао.

— Разуми ме, драги мој Гоја. Ми, Јермени, ми смо сигурни да имамо првенство, јер зна се из поузданог извора, да стражу на вратима од раја чувају двојица наших људи. А се појави Јерменин, пуштају га одмах и не питајући га за грехе. Шта ћеш, земљаци!

Замислио се Гоја дубоко, повукао неколико димова са дна наргила, избацио их у прстенове далеко у ноћ, пљунуо двапут, почешао се иза ува и одвратио:

— Е, кад тако стоји ствар, и ја сам сигуран да ћу уживати вечно блаженство. Кад дођем, ћушнућу часним чуварима рајских двери неки бакшиш у свету десницу, — доста ће бити и десет гроша, је л' да? — и они ће ми отворити капију широм. Твоји земљаци, знаш.

4. МАЛО ПЕНЦЕВИША

Срефенили се Гоја и један његов пријатељ и купили чанак кисела млека, да га изеду у друштву.

Спустио Гоја дрвену кашику, да захвати, кад онај пријатељ, повукав праву црту кроз средину чанка, рече:

— Е, сад ћу ја свој део да поспем шећером. Да видиш што је слатко!

— Немој, пријатељу, болан! Кисело млеко је течност; шећер ће се пробити и на моју страну, али не довољно да кисело млеко буде пријатно.

Буди човек, поспи шећером цео чанак, па ћемо обојица знати шта једемо.

— Шећер, што га видиш, пријатељу, једва ако достане и мени самоме; па зашто бих онда давао и теби?

Гоја се наљутити озбиљно.

Узе из торбе боцу уља и залије добро свој део кисела млека. Тачно до црте.

— Шта учини, човече? Од кад се уље слаже са шећером и са киселим млеком?

— Остави ти мене на миру! Мој укус није твој укус. И после, то је, брајане, чисто моја ствар, јер залио сам само мој део.

— Шта трабуњаш ту ваздан, Гоја, кад знаш, боље него ја, да све што се баца у течност мора да је прожме са свих страна.

— Не прави се луд, друже! Поспи ти само шећером кисело млеко, па ћемо већ видети какав ће то испасти бућкурш. И питаћу те после: „А да нећеш, ага мој лијепи, још мало пенцевнша?“

5. НАЈТАЧНИЈА МЕРА

Рскао неко Гоји:

— Прочитао си све књиге и нико ти није раван знањем и мудрошћу. Можда ћеш ми умети казати колика је мера велике, велике земље?

У том прође оним путем погреб.

Гоја упери прст на мртвачки сандук и одврати:

— Пријатељу, ено тамо, пружно се једини човек који би ти могао рећи по што шта о тој ствари, јер јој је баш сад узео меру.

6. ПРИЈЕЛИ СЕ ГОЈИ РАЖЊИЋИ

Кушио Гоја на тргу кило овчијег меса које, сасечено у ситно комађе, забиберено, посољено и надевено на мајушне ражњеве, пече се над же-

равницом и највеће је уживање за Гоју, уз краставце и салату од патлиџана.

Купио Гоја килу меса, слади у мислима и иде кући.

— Срећан ти данашњи дан, Гоја! довикне му један пролазник и добаци: „Него, шта си дао за то месо?“

— Синко, платио сам три гроша, уз добру меру и цевну кост са сржи као прид.

— Несрећни човече, баш су те преварили као неко лудо дете. Не вреди, брате, то месо ни два гроша, а није ни свеже.

Гоја не слуша. Пролази даље.

— Срећан ти данашњи дан и био ти благ као скоруп; али шта ти је то, Гоја пријатељу, у том жутом завежљају?

— Кило меса, сине.

— Кило, рече ли кило, учини човек мерећи на длану завежљај. Ама, преварио те је, пасји син, оно што се каже покрао те је. Тај твој месар има јексик-каптар, а ти си туп као ћускија.

Гоја не слуша. Пролази даље.

И тако, целим путем, задевали га и ругали му се, али он није губио своје добро расположење и ведрину. Оно, руку на срце, у души није био баш тако миран, све се у њему кувало, али показивао није.

— Однела куга све те бадавације! проклињао је у себи. Тако је то. Човек не може да види туђу срећу а да се у њему не роди мрачна жеља да му је убије. Него, нека ми још неко дође и стане ми зановетати, искалићу се на њему, и за њега и за све оне остале редом.

У томе тренутку обилазио је угао једне уличнице, где је имао дућан један продавац патлиџана, лимуна и ротквица, стари неки познаник коме је већ ушло у крв да на Гојин рачун збија шалу.

— Ехсј, пријатељу, опет месо што издалека

заудара на мршину, а ти, је ли, већ унапред сладниш ли сладниш.

Њега Гоја изудара жестоко, да жешће бити не може, изудара га на мртво име.

Тако да је ствар дошла пред кадију.

Призијавала су већ уживала што ће моћи посматрати како једном и Гоју кажњавају за сва његова досадашња непочинства одједном.

— Шта имаш да кажеш у своју одбрану, Гоја? запита шеик, пошто је претходно набројао све оптужбе тужитеља.

Гомила је урлала на тргу, звиждала и збијала пакосне шале на рачун Гоје.

— Праведни кадијо, ја сам онај најпонижнији и најнедостojнији између свих твојих робова и, разуме се, да ћу ти испричати како сам се споречкао с овим човеком овде; али ми дозволи да, и тебе и све присутне, колико год их има овде, запитам да ли верујете у свемоћног Алаха.

Цео скуп писара и ћата диже се и усталаса: дуге браде, разнобојни кафтани, турбани, и сви повичу у глас, дубоко:

„Алах је само један а Мухамед је његов пророк.“

— А сад говори, Гоја. Ја те слушам.

— Праведни кадијо, недостојан сам да пољубим прах испод твојих кондура и, свакако, и не мислим одбити да ти испричам о тој несрећној свађи за коју је овај незаконити син незаконите матери једини кривац; али ми дозволи да те запитам, тебе и све ове који присуствују овоме суђењу, да ли верујете у свемогућег Бога.

И васколики скуп понови онај свети стих.

— А сада говори, говори без одуговлачења, јеси ли ме чуо, Гоја!? учини шеик и диже десницу, претећи страшно.

Али на свако питање Гоја би се извлачио ученим изврдавањем, стављајући сваки пут оно исто пи-

тање о веровању у свемогућег Бога, тако је
шенк, најзад, страшно разгњевно и наредио да се
Гоја избатина јавно, пред целим оним светом.

— Опростио ти свемогући Алах и продужио
низ твојих дапа, велики кадијо! рече Гоја после
тога. — Штапови који су ми ударени по твојој за-
повести, ударени су ми на моју корист и оправда-
вају ме пред великим Алахом. Зато што си био
 принуђен да понављаш речи из свете књиге Ко-
рана, твој гњев се утолио тек онда кад си раздерао
моја јадна уда. И то си ти, најмудрији међу свима
мудрацама, велики кадијо! А шта је тек остало за
мене, припростог човека, којег су запиткивали, му-
чили, ругали му се, вређали га од трга па све до
прага његове куће? И, ако сам и излупао овога чо-
века, нека проклетство неба падне на њега и на ње-
гово потомство, јер ни ја нисам ни у колико кривљи
од тебе. Алах једини у стању је пресудити између
нас.

И Гоја је, веле, био ослобођен.

7. ГОЈА И МАГАРЕ

Гатоварно Гоја магаре чкаљем и гранчицама.
Све клеца.

По повратку кући, кад се већ почео хватати
мрак, Гоју стане мучити питање: „Горе ли чкаљ и
дрво и онда кад су сирови, или баш морају бити
суви?“

— Па да покушамо! рече он гласно на сред
пута, с досадом што друкчије не може решити пи-
тање.

Товар се разбукти на све стране одједном,
расприван јаким ветром.

Магаре, згрануто, излудело, очију разрогаче-
них од страве, избаци чифтета и полети у пољану
као стрела.

Видећи да би, јурити за њим, био узалудан посао, Гоја довикне магарцу:

— У канал, будало, ако имаш још једну трунку памети! Скачи у канал, будало!

8. НЕШТО ОКО ХУРИЈА

— Брже, жено, дај ми те наочари док цветићи сна нису увенули у мојем духу! продера се Гоја узбуђен, једне поћи између свих поћи.

— Ама, шта је теби, о шенче; није сада време читању светих књига, а мрак је као у рогу.

— Ништа за то. Сањао сам девојку лепшу од сваке хурије, али сам на њој видео две три тачкице које ми се не чине најјасније. Зато, дај брже те наочаре!....

9. ОПЕТ ГОЈА И МАГАРЕ

Залутало негде и изгубило се, за сва времена, Гојино магаре, што је тако лепо каскало и на које је он био тако поносан.

Гоја је разгласно губитак на свима крајевима села, али је, за свој рачун, говорио шапатам:

— Нека је хвала Алаху, нека је слава Алаху!

Чуо то један пријатељ, па запитао:

— Шта значи та хвала и та слава Алаху?

— Е, пријатељу драги, да сам се ја нешто затекао на моме магарцу, био бих и ја досада изгубљен.

10. ГОЈИН ДВОЈНИК

Гоја је имао мало чудан појам о трговини: куповао је девет јаја за два гроша а продавао десет за исте паре.

Трговци су се много чудили и дођу да га запитају каквој се то потреби повинује, кад им тако свесно квари посао и упропашћује и њих и себе.

— Пре свега, растумачи им он, — губитак, у сразмери с добитком сасвим је незнатан и лакше га је утврдити; а после, зар није ту главна ствар, да сви знају да ја купујем и продајем и да имам једно часно занимање, јер сам трговац.

11. ГОЈИН ДВОЈНИК

Рамазан.

Улице Касабе пуне сељака, који су се стекли са свих страна, из околине.

Гоја је ишао с гомилом; радио је лактовима и по њему су лактови радили.

Одједном, задржи му се поглед на човеку који иђаше поред њега. Док си тренуо, Гоја стави себи пипати руке, врат, прса, трбух, чешати се по лицу и уверавати се да ли му турбан стоји чврсто на глави и да ли су му ципеле у реду.

Човек онај стане га пратити погледима и, очигледно, узнемирио се, јер стаде нагло одмицати.

Али, погледи им се сукобише.

— Хоћеш ли ми дозволити да те запитам ко си, одакле долазиш, шта радиш, јер непознат си ми? запита Гоја оног човека изнебуха.

— Вала бива, не разумем, одговори човек, — зашто те је толико узнемирила моја појава?

— Зашто? одврати Гоја. — Па твој кафтан је исти као и мој кафтан, твој турбан је правцати мој турбан, па ми се учинило да сам то ја и главом и брадом.

12. ГОЈИНО ИСКУСТВО

Црпао Гоја воду из канала.

Пуна до ивице, лимена кофа исклизне му из руку и однесе је матица.

Гоја седне на обалу и упиљи се погледом у тачку где је кофа потонула.

Долажаху жене с крчазима, нагнијале се, црпле воду и враћале се с пуним судовима кући, у село. Пролазили сељаци с биволима, натовареним травом.

Стане се већ хватати сумрак.

Гоја је све седео и седео, и није се мицао с места.

— Шта ти се то десило? запита га један пријатељ. — Зар нећеш кући, касно је већ?

— Је л' ја?... Чекам.

— А шта то чекаш, човече?

— Кофу. Спустио сам је, проклетницу, у воду, и потонула ми је. Сад чекам да се надује као сви дављеници и да исплута на површину канала.

13. ГОЈА ИЗДАЈЕ КУЋУ

Испало Гоји за руком да врло повољно изда под кирију своју кућу неком богатом трговцу из града.

Лукав као лисица, ласкавац и гњеветало, успе да добије три кирије унапред; осим тога, уговором задржи право да у предсобљу закује јексер, на који ће увек моћи вешати оно што за добро нађе.

Трговац се усели, донесе намештај, започне редовни живот.

Сутрадан Гоја куц-куц на врата.

— Срећно ти било! Ова кућа, видећеш већ и сам, донеће ти срећу и напредак, драги мој кирајнијо. Питаш се бесумње зашто сам дошао тако рано ујутру? Видиш, долазим да се послужим правом, које ми је оставила твоја племенитост. Хоћу да обесим ову врећу о клин, ову што је видиш.

— Пророкове ми браде, човече, из те вреће

заудара толико да би и најздравији стрводер прецркнуо. Шта имаш у торби, Гоја?

— Ништа, пријатељу. Мог верног пса Гафара, који ми је крепао, кукавац сињи! Био је то једини мој пријатељ, који ме никад није преварио. Зато сам се још одавно заверио да његове земне остатке верно чувам у кући у којој се оштећено. Будући да ми у целој кући, силом нашег уговора, припада само тај клин, уступићу га верноме псу по превеликој доброту душе моје.

Кирајџија се буни, противи се, виче, покушава да Гоју склони на правичност.

Пред кадијом су били жучни и страшно претили један другоме.

Кадиди не остаје ништа друго него да утврди законитост Гојина захтева као и несмотреност трговчеву, који га је примио.

И трговац мораде не само побећи из куће, него оставити чак и тромесечну кирију, коју је тако дарежљиво платио унапред.

14. КАД ДАЈЕ МИЛОСТИЊУ

Одмарао се Гоја у хладовни каменом поплочаног предсобља, на асури, и чује одједном глас споља, са улице. Погледа кроз прозор и опази неког бедника у ритаму.

— Имао бих да ти саопштим једну необично важну ствар. Изиђи на улицу! рече онај човек.

— Немој човече. Наслађујем се одмором праведника а напољу је страховита жега. Говори кроз прозор, да се не дижем и не излазим. Чућу те и одавде, с асуре.

— Ово су речи које усне поверавају једино једним ушима, па би било мудро да нас нико други не чује.

Приче о Гоји

2

Гоја огрне кафтан и изиђе.

— Шта хоћеш?

— Пружи ми малу једну милостињу, тако ти свемогућег Алаха! прошапће му човек на уво.

Гоја, озбиљан, милосрдан и пун саучешћа, одговори оном човеку у ритам:

— Свакако, свакако; ти, човече, свакако заслужујеш милост и доброту свемогућег Алаха. Хајд, пођи за мном!

На првome спрату Гоја се није зауставио, иако је ту био његов стан.

— Куда ме водиш, синко?

— Пењи се ти само! Моћ Алахова је безгранична и неиспитани су његови путеви. Ти имаш право на удео у доброту и милосрђу, које је он оставио вернима.

На другоме спрату, скитница, видећи да се још не показује милосрђе његовог добротвора, забрине се и запита поново:

— Куда ме то водиш, синко?

— Хајде ти само! Моћ Алахова је безгранична и неиспитани су његови путеви. Ти свакако имаш право на удео у доброту и милосрђу, које је Он оставио вернима.

Прешли су и трећи спрат и нашли се, најзад, на тераси, на крову.

Онај човек стаде стењати, дижући руке у вис:

— Хоћеш ли ми већ једном казати, синко, кад ми мислиш дати милостињу? Уморао сам и много сам гладан.

Онда му Гоја показа прстом небо:

— Доброта и моћ Алаха су безгранични и неиспитани су његови путеви. Пружи Му обе руке; Он ће ти, свакако, пружити милостињу, коју толико желиш...

15. МЕКИКЕ

Мекике су укусно цврчале у шерпи и цела ули-
чица мирисала је на то слатко јело.

Гоја је прошао и вратио се неколико пута у-
застопце поред кепенка посластичарева, али му је
кеса била сасвим празна: ни кршене паре.

Ипак је ушао у дућан и поздравно као свака
најобичнија муштерија.

Мекике су сназиле, једна по једна, у његов
продерани желудац, и висока комара мекика, из-
данио присутних шећером, мало по мало престала је
с тенције.

— Ехеј, човече! продере се трговац, мувајући
Гоју, — ни твој бабо ни твој нана нису платили ни
брашно, ни уље, ни шећер, да би ти моје мекике
могао гумати не плативши их готовим повцем. Да
звекне, пријатељу, па ждери до миле воље!

У исти мах доченао је Гоју за гушу и стао по
љему ударати оклагнјом, колико год је снаге имао
у мишицама.

— Баш су ти мекике добре, трговче, добри
трговче, мили трговче! Како су меке! говораше
Гоја а батине су пљуштале као киша. — Удри по
љима, удри; меси их меси, постаће још слађе, још
мекше мекике твоје, поштени мој трговче!...

16. ГОЈА ЧИТА ПИСМО

Добије црнац Амонасро писмо, написано је-
зиком његова краја. И замоли Гоју да му га прочи-
та и преведе.

Гоја узе писмо, окреташе га и обрташе са
свих страна, збуњен, забивши нос у онај лист
хартине.

— Не видим ништа, иако су ми обе зенице на
2*

месту; не разумем ништа, како су ми све даске у глави и мозак препун свакојакних људских знања. Зато нека се неко други прихвати овога посла а ја одбијам.

— Слушај Гоја, па ипак кажу људи да твоме знању нема граница! наваљиваше црнац, у очајању.

— Томе писму писам вешт; па чак и да сам, пријатељу драги, не бих ти могао прочитати ниједне једне речи, јер ми сва она слова личе на сплет завезаних црева.

— Е онда, дрекне разгњевљени црнац, — ти си, камене мој, већа незналица него и она убалегана цомба на путу. Не знаш ни читати, ни писати; не знаш, човече, ништа. Узалуд ти и твоје звање шенка и спрдња је тај твој турбан, који је томе најсветији знак и обележје. док на твојој главурди штрчи као крезуби воденични камен!

— Онда, узми га, ево узми, урликну Гоја, — узми и овај кафтан, и турбан да узмеш, и звање шенка нека ти је на част. Па нека те траље умудре да прочиташ то проклето писмо!

И тресне му пред ноге одело, бесним и лудим покретима човека, који од гњева не зна више шта чини.

17. ГОЈА УКРАО ТЕЛЕ

Враћао се Гоја кући ливадом и набаса на теле, које је пасло, привезано за колац. Уверивши се да нико не гледа, Гоја одреши теле, одведе га, закоље и сакрије кожу, да не би остало никаква трага од његове крађе.

— Синови поштених људи... моје теле... ко је видео моје теле с црном звездом на челу? викао је покрадени сељак, идући по селу од врата до врата.
— Изгубио сам теле!

Кад је пролазио поред Гојине куће, овај, чувши сељака, рекле жене:

— Жено, како би се морао стидети овај човек показујући пред људима своје очајање, кад бих му сад показао кожу његовог телета и тако му пружно сигуран доказ да га није изгубио!

18. ЛУКАВСТВО У БРАКУ

Беле као голубице бејаху обе жене Гојине. Оне су се мрзеле, иако то себи никад не би признале. Свака од њих мишљаше да је боља и, нарочито, и једна и друга била је убеђена да је она та која царује срцем свог мужа и господара. Гоја је морао бити веома лукав, много лагани и свачему се довијати да му у кући влада мир и слога. Сваки, и најмањи његов покрет тумачиле су обе у своју корист, те је тако сваки час могло доћи до свађе, коју је Гоја ипак некако успевао да отклони.

Тако је једном обема поклонно по једно зрно плавога бисера, као амајлију противу урокљивих очију, али је од сваке захтевао да чува тајну: „Ни сестри, ни тити ма коме живоме на свету нећеш се издати да имаш тај бисер,“ запретио је свакој понаособ.

Али, једнога дана, изиђу обе пред њега, у најлепшим свиленим хаљинама, наведених обрва, подвучених очију, нацрвенењених усана, набељених и нарумењених образа.

— Коју од нас двеју волиш више? Реци, љубљени наш Гоја! рекну му оне.

И облетаху око њега као лептирице, лаке и чиле, развијајући читаву једну науку очаравања.

— Ону која има плави бисер, рече Гоја тајанственим гласом, намигујући на обе стране и умирујући своје хануме.

Срце обеју жена испуни се дубоким миром и бескрајном радошћу.

„Мене воли више него њу, ја сам му милија!“ говораху жене свака у себи и згледајући се међусобно погледом пуним сажаљења и дубоког презирања за одбачену супарницу.

19. ГОЈА НА КИШИ

Падала је киша.

Затворен целога дана између четири зида, Гоја бејаше мрзовољан.

Стаде на прозор.

Кишица је сипила, росила, као кроз мокро и густо сито.

Цело село као да је на сито сејало росуљу.

У том кроз тесно и прљаво Гојино сокаче прође хаџи-Махмуд. Цвокоће и журн, да се што пре склони у кућу испред те одвратне влаге.

— Куд си се растрчао? довикне му Гоја из прозора.

— Чудна ли питања, пријатељу!... Па да не прокиснем до коже.

— У, у-ух!... Зашто хулиш на Бога! Киша је једно добротинство Алахово нама, тешким грешницима. Стид ме је твога незнања. Нисам се томе од тебе надао, добри мој хаџи-Махмуде.

Човек настави пут, али је успорио корак. Изгледа да су га разлози мудрога Гоје потпуно убедили.

Посматра њега Гоја а лукаво око му се смеје у злурадости и пакостан осмех титра око усана. Јер, кад се врати кући, хаџи-Махмуд ће бити мочкар као миш и цедиће одело као да је газно Нил.

... Елем, догодило се тако да се, једнога дана, и Гоја нашао на киши и пролазио управо испод прозора хаџи-Махмудових. Дигао пола кафтана и

трчи што га ноге носе. А Махмуд, слади ли слади.

— Еј, пријашко, а зар заборави оно што си ми говорио пре неки дан, кад сам не дај Боже, почео чинити тежак грех хуле Алаху, који нам поклања благотворну кишу. Сагреших да не би тебе. И гле, сад и ти гресиш, као да си неко погано неверничко псето! Лакше, Гоја; утоли!

Гоја стаде. Али стаде тек колико да одговори пријатељу:

— Беспослице, хаџи-Махмуде, не грешим ја, и не дај Боже! А трчим зато да не газим дуго ову благу росу, светију и благотворнију него и сам хлеб што је!

Рече и настави трк.

20. ЛОПОВИ У КУЋИ

Ушуњали се Гоји лопови у кућу и, обавивши посао, оставили му само неколико комада поломљеног и крњег намештаја.

Новост је већ обиграла цело село, а Гоја је још, ведар и безбрижан, одмарао кости у крчми од тешка нерада. Била је киша, то знате, па за Гоју није било посла.

— Зле га сео, камене мој! Зар не знаш да су ти лопови од крцате куће оставили само оно што нису могли понети? обавестише Гоју неки добри пријатељи.

— Будите мирни, браћо моја, кад се, видите, ја не бојим. Да нисте нагазили кад тако говорите, или вас бесови спопали па не знате шта гњеветате. Имам ја, браћо моја, кључ од куће у овоме џепу, и двапут сам га окренуо у брави пре него сам отишао од куће! Будите мирни, пријатељи, и идите кући. Не бојте се, кад се, видите, ни ја не бојим.

21. У БОЛЕСТИ

Разболео се Гоја. Кућа му се није празнила од силних пријатеља, који само наплазе, да му засведоче љубав и пријатељство и даду по који савет за брзо оздрављење.

Али, док су сви други и дошли и већ одавно отишли, кавецџа Абдел Меџид зачамао, причајући разне сплетке од којих је село живело последњих дана, — управо као да преклапа с беспосленим гостима у својој нахереној крчми.

Већ је и ноћ пала и Гоји дојадило оно зановетање, па би, уморан, да се већ једном мало одмори.

— Зар не налазиш и ти, драги мој пријатељу, да су ме толике посете морале веома заморити. Ма колико ми људи својим доласком чинили част, они ипак замарају. Шта ћеш, све добри и пажљиви људи, нису они криви. Али тако је, наша слаба људска природа... Шта ћеш, ти ме већ разумеш, је ли пријатељу, који си ти мене поласкао својим доласком и обеселио ме мудрим разговором. Али ме већ разумеш, је ли, драги пријатељу?

— Свакако ,одговори Абдел Меџид, — рекао си истину. Али, шта ћеш, достојанство ти налаже да стрпљиво подносиш ту претерану љубав својих пријатеља.

— Јест, достојанство ми налаже; то је истича. Али, касно је већ а мени треба мира, покоја и тишине. Можда ћеш бити добар да затвориш врата, па ће они који би у доброту својој још могли наићи ,разумети да више нисам у стању примати свет.

Абдел Меџид се диже и спусти скакавицу, кад му Гоја довикне на сва уста:

— Затвори споља, пријатељу! Споља!

22. ГОЈА СВЕДОЧИ

Позвали суседи Гоју на суд да сведочи у њихову корист против неког човека, с којим су се парничили око једнога џака пшенице.

Трг на коме је заседавао суд био пун света, као и обично кад би Гоја имао нека посла са судом.

— У питању је неко жито, је ли тако? обрати се један од судија сведоку Гоји.

— Вараш се, учени кадијо, одврати Гоја. — Мене су позвали да сведочим због неке зоби.

— Није ,човече; није! дошаптаваху му суседи, дрмусајући га за кафтан. — Због жита, драги Гоја! Због пшенице, мили наш Гоја!

— Као да то није свеједно, лудови једни! довикне им Гоја. — Кад се лаже, свеједно је да ли се лаже због жита или због зоби. Само што и ја не бих да грешим душу!

23. КАЛИФИН РАЗБИБРИГА

Узаман се калифа предавао играма љубави, у погајној нади да ће, тако, наћи сна који од времена последњег погубљења једног невино посеченог човека никако није могао да нађе.

А Гоја ,чучи чело ногу калифових и дрема, јер је већ поодавно исцрпао сећање шаљивих прича. Чека да га господар милостиво отпусти и дрема.

Напољу, у башти, руже и јасмини повијају се под тешком светлошћу пуне месечине.

Славуји дозивају славујке.

Шедрвани ћућоре.

Зора руди.

— Гоја, спаваш ли?

— Не спавам, свемоћни господару.

— Зашто ми не испричаш какву лепу пер-

сиску легенду, у којој би било много крви, тешких битака, слатке љубави и крволочне суровости, једну од оних дугих бајки, тако дугих да се мој мозак у њој изгуби, растопи, да се моје очи склопе.

Гоја, полузатворених очију, не одговара, проклињући час и онога ко га доведе калифи, па је сада изгубио слободу за љубав титуле дворског приповедача.

— Гоја, спаваш ли?

— Не спавам, свемоћни господару правоверних.

— Па шта радиш?

— Мислим.

— Мислиш? Гоја, ти мислиш? Ти? Па о чему мислиш, Гоја мој?

— Свемоћни господару, мислим на једног пса и још на једног пасјег сина који никако да засни, па нити спава сам нити пушта друге да спавају! одговори Гоја мирно, и не трепнувши оком.

24. ОПЕТ С КАЛИФОМ

Нашао се Гоја у пратњи калифиној приликом једног лова, какве калиф сваки час приређује на обалама Нила и којих се сјај никад неће изгладити из успомена људи, док и један човек траје на свету.

Већ им при поласку време није било богзна какво. Са севера су наилазили неки ситни облачићи а, ето сад, налете олуја као изненадни напад непријатељске коњице.

Киша је падала као из кабла.

Коњаници су бежали у најжешћем трку а огртачи су им се, за њима, лепршали на ветру.

Па ипак, сви су прокисли до коже.

Што се, пак, Гоје тиче, ствар је текла овако. Његова рага се усипила, па ни да макне. Као уко-

пана. Видећи то, Гоја сјаше мирно, скине одело, начини завежљај и склопи се коњу под трбух.

Брзо се изведрило.

Гоја обуче одело, појаше коња и стигне калифу и његову пратњу у првome селу.

— Како то, Гоја? Зар ми сви мокри као мишеви, а на теби ни кончић да се овлажи? зачуди се калифа.

— Овај коњ, господару, бржи ти је од стреле; он је толиком брзином пролетео кроз мрежу од кишце, да није остало времена да покиснемо.

Калифа, срећан што у својим шталама има таквог парипа, заволи га много, даде коњу нарочитог коњушара и нареди да му се уступе најбоље јасле.

Елем, десило се тако да је калиф морао брзо у Каиро да види нешто око утврђења и да ли је добар дух у војсци.

Нареди да му се оседла најбољи и најмилији коњ.

Паде киша.

Док су се сви калифини љубимци успели да склопе, калиф настави пут, безбрижан, и, као што већ и сами можете мислити, покисао је као миш.

Нареди да се сместа доведе Гоја.

— Дакле, тако ли ти мене лажеш, пасји скоте, кога сам ја засуо добротинствима и поклонима? Зар сам ти ја нека твоја паралажа и пајташ, па да ме превариш како оно, ономадне, ниси покисао?

— На што тај гњев, господару? Он није достојан нити прилични ведрини твоје велике душе? Да си, као ја, био довољно паметан да скинеш одело и склопиш се под трбух твојега коња, могао си се, кад прође олуја, вратити баш као да ништа није ни било.

25. ГОЈА — ПАМЕТНО ДЕТЕ

Историја каже да је Гоја, дететом, био права напаст за своју добру мајку. И једно велико очајање.

Мати, као свака мати, имала дивне снове за свога првенца: разуме се, није смела, побожна ханума, ни помишљати да ће њено дете постати каллифа, или неки диктатор, али је сањала да ће постати учен човек, мудрац на далеко чувен, познавалац закона и вере, коме ће сви одлазити као на бабу и окруживати га светомшћу и поштовањем.

Али дете не показиваше ниједну од оних парочитих способности које се траже од младих људи, који треба да уче за шенка; поврх свега, дух му је био бунтовнички и глава пуна пркоса, без сваке, и најмање воље за учење, без сваког дара, па је дете чинило чак и такве ствари, да су суседе цоктале, сумњајући и у здраву памет малог.

„Кретен! Идиот!“ увидела је најзад и једна мати. Сиња кукавица, шта ће?

Али тешто, мајчино срце, па је ипак и даље покушавала да у несрећноме сину пронађе бар једну једину добру ствар. Једну једину, само нешто: јадница, постала је скромна, врло скромна, кукавна несрећница.

Отишла је чак тако далеко — шта ћете, матере верују у чуда, кад се тиче рођеног детета! — да је обећала велику награду сваком оном ко докаже, да је Гоја способан да учини нешто разумно, па нека то буде и у најбезначајнијој прилици.

... Елем, играо се Гоја једне вечери на тераси и дође детету воља да обави нешто детињско, нешто безначајно и ситно, што се малој деци и псима никад не узима за зло.

Пустио је одозго, с високе терасе, дугачак млаз на улицу. И посматраше радознало стазу коју је тако обележавао. Није се журио. Деца и пси

не хитају, и нико им не уписује у грех. Али ипак, није био толико расејан да из далека не чује кораке пролазника. И онда би престајао за часак, да људи прођу.

— Муштулук, ханумо, муштулук! дотрче неки суседи који су посматрали малога са суседне терасе. — Паметан је твој Гоја. Ово је доказ његове мудрости, што води рачуна о пролазницима. Овамо награду, ханумо!

— Је ли истина, сине? запита срећна мати Гоју, пошто му је на све могуће начине показала своје задовољство: грлила га, љубила, надавала му грошева и пуно колача.

— Није, мајко. Него, бојао сам се да који од пролазника не буде неки пакосник, па не повуче за млаз и свуче ме с терасе... па да се не угрувам...

26. У МОШЕЈИ

Као сваки добар правоверни кад дође пред цамију, и Гоја, пре него ће ући у мошеју ради молитве, изуо се и оставио испред прага обућу.

Али, кад је побожна гомила изишла из мошеје завршив молитву, Гоја више није нашао своје кондуре.

— Нека се добро попричува та бестидна лопужа! грмео је Гоја испред цамије, — јер учинићу од њега оно исто што и мој покојни отац, и тешко томе беднику!

Ова кратка али тешка претња учинила је своје дејство одмах. Гоји приђе један човек, дрхтећи, повијене грбаче, и пружи му украдену обућу.

— Дакле, ти си тај што краде испред самога прага дома Алахова!

-- Задовољн се мојим скрушеним кајањем, Гоја добри: није ли и сам Пророк казао да треба праштати онима који греше, а нарочито им треба

праштати када се кају? Него реци ми, Гоја, молим те, шта је учинио твој покојни отац кад му се догодила та иста незгода?

— Купио је нов пар кондура.

27. ГОЈА У АМАМУ

У амаму Гоју нису дочекали онако како га примају у кавани и по трговинама — достојанствено и с поштовањем.

Чак нису ни примећивали његово присуство.

Та равнодушност дубоко је увредила Гоју.

„Простаци, гејаци! Немају ни појма да мени и великодостојници на двору, па и сам калифа указују почаст примајући ме у своје друштво и излазе преда ме, кад им долазим у посету.“

Али је за људе, своју браћу, имао дубоко презирање. Само не хтеде показати да се љути.

Очистивши своје тело и обукавши се, прође Гоја поред благајне амама и баца на мермерну плочу, један за другим, десет небунених гроша, да је све звецкало, широм целог амама.

Амамџија беше запањен толиком издашношћу.

Идуће седмице, кад је опет дошао у амам, опколи га сва послуга, клањаше му се, облеташе око њега, распитиваше о здрављу. Добио је свилено рубље и најмекши убрус.

Не рече Гоја ни речи, него се окупао, а кад је излазио, остави на мермеру само један бушени грош.

— Зар то цео бакшиш, господар-Гоја? Из твојих руку тече богатство као река. Тај грош — бушени! — недостојан је тебе и умањује те у нашим очима! загаламише слуге и измењари.

— Завежите! одговори Гоја, — јер то је свим обична ствар и не треба нимало да вас жалости. Овај бушени грош представља цену за моје ономадашње купање — сећате се ви добро! —

док је оно што сам вам дао прошли пут при одласку, цена за моје данашње купање. Остајте ми здраво, добри људи. Чувао вас Алах!

28. ОПЕТ ГОЈА И ЛОПОВ

Неки лопов нашао начина да се увуче Гоји у стан, да покраде све што је могао патоварити на крчачу и да измакне с пленом.

Тек што је изашао из дворинта а сусретне га Гоја главом на улици. Али га не заустави, нао је познао своје ствари. Одјурно је кући, покупио оно остало што онај није могао понети, упрти на леђа, стиже оног човкка и ишао је за њим све до места где је онај мислио да сакрије плен.

— Шта тражиш од мене, човече? издере се лопов на Гоју, спреман да се с њим и потуче.

— Како, шта тражим?! И ти ме још питаш, носачу, одговори Гоја смело, — па зар није ово стан у који смо се преселили?

29. ПОЖАР

Кућа Гојина у пламену.

Опази то један познаник и похита да Гоји саопшти несрећу, која га је снашла.

Нашао га је за каванским столом, с наргилима у зубима.

— Дижн се, брате, гори ти кућа! Узалуд сам лупао у врата: нико не одговара. Трчи, можда још није касно да бар нешто спасеш из пожара!

Гоја се није нимало узнемирио од те тужне вести.

— Знај, човече, одговори Гоја, пошто је мирно спустио на ниско сточе камиш од својих наргила, — да смо ја и моја ханума најстрожије поделили

живот и рад у кући. Ја зарађујем насушни хлеб и слану со у зноју лица свога, а она, она води рачуна да у нашем дому влада ред и мир. Ја сам муж, пријатељу драги, и ово што ми сад јављаш не спада у мој део посла. Шта ја могу? Ако хоћеш, иди и јави коме треба.

30. О СТРАШНОМЕ СУДУ

Имао Гоја овцу, дебелого репа, животну, и пријатељи су му много завидели на тој овци.

Једнога дана потраже они Гоју и поведу с њим овакав разговор:

— Гоја, ближи се дан страшнога суда. За који дан сви ћемо пред оне Неумитне Теразије што мером деле правду од кривде. Пре него што сваки од нас нађе своју судбину, хајде да закољемо ону твоју овцу, па да се људски провеселимо, кад нам се и тако ваља делити од овога света и напустити све што имамо.

Гоја пристаје, јер је поверовао пријатељима чврсто.

Али је врло брзо опазио да су га преварили, и да је онога дана он био жртва, а не она овца.

Прође неколико дана. Пролазио Гоја мостом и видео исте оне пријатеље: купају се у каналу.

Свукли су се на обали. Онде им је било одело.

Гоја се спусти на обалу покупи мирно кафтане, турбане, наслаже све на камару, дода иверака и грања и — потпали.

— Несрећниче! Лудо! Шта уради, будало?! викали су пријатељи из воде. — Како ћемо сад, овако голишави, из воде?

— Шта ће вам, утешите се! одврати Гоја најмирнијим гласом на свету. — Све је већ свршено да изиђемо пред лице Алаха, а знајте да је данас последњи дан, — дан страшнога суда!

31. ПРЕПИРКА О ВЕРИ

Три храшћанска мудраца великога знања путовали по Истоку, да се обогате науком и проуче природу човека.

Дођу они тако и у долину Нила (нека је благословена и она и њени становници!).

Калифа (била му дуга и берићетна његова праведна влада!) понуди им гостопримство у великом својему двору. Разговор њихов угодни и скрушеност њихова толико се свиде калифину просвећеном духу, да чврсто науми да их придобије за веру пророкова и веже за себе.

И предложи им да пређу у веру правоверних, и да се обрежу.

— Радо ћемо примити твоју веру, господару, ако нам дадеш одговора на сва питања која ти сваки од нас буде поставио, рекну мудраци.

Калифа прихвати.

Скупио је у свој двор све најбоље богослове, звездочатце, научнике, песнике и књижевнике, — цвет који је могла дати његова просвећена земља.

Али ниједан од њих не умеде одговорити на питања трију хришћана.

— Јазук! подвикне калифа. — Срамота да три неверца надмудре најславније и најученије људе Ислама, којима сам се ја поносио у својој просвећеној и славној владавини!

— Заборављаш, силни калифо, рече цару један од његових љубимаца, — да и Гоја чини част твојој владавини и да је било једно време кад си његову ученост и речитост ценно изнад свега у твојој земљи.

Калиф нареди да се сместа позове Гоја.

Цео скуп се дигао и изишао пред Гоју, како он то и заслужује, јер однекуд сви намах поверо-

Приче о Гоји

ваше да ће их Гоја извући из шкрипца. Јер ово не би био први пут да Гојин опанак земљу извлачи из шкрипца.

Још није честито ни сјахао с магарета — било је шугаво! — а већ су га обавестили шта се од њега очекује.

— Па како гласе та ваша питања? обрати се Гоја тројици хришћана.

— Можете ли ми рећи, господине, где се налази средиште земље? запита први.

Гоја промрмља: „Господини нисам, али не мари“, па узме тајагу и покаже њеним врхом једно место између стражњих ногу свога магарета.

— Ту је средиште наше земље!

— То кажеш ти, али докажи!

— Ако моја тврдња није тачна а ти мери сам, па ћемо да видимо да ли ћеш наћи више или мање, да би могао оспорити ово што сад рекох.

Изиђе други и запита:

— Колико звезда има на небу у ведрој ноћи?

— Онолико колико и на моме магарету длака, а шугу ти поклањам! одговори Гоја.

— Како ми то одговараш кад сам ниси бројао и кад ми не дајеш број, да бих могао проверити тачност?

— А ти, хришћанине, јеси ли ти тачно избројао звезде у ведрој ноћи?

Последњи изиђе из гомиле и каза:

— Да ли би ми умео рећи колико длака има у мојој бради?

— Онолико колико и на репу мога магарца, — а шуга и теби као прид!

— Докажи!

— Преброј, човече, ако не верујеш мени!

Три хришћанина бејаху обезоружани толиким лукавством, одрекоше се своје свете вере, набише на главу турбане... а све зато да се што тешње опријатеље с премудрим Гојом.

32. ИЗА СНА

Стругао Гоја чутуре, кад га жена стане жестоко дрмусати, дречки:

— Еј, Гоја, дижи се, запали свећу, страшно сам жедна!

Гоја зловољан — иза сна —, зева, протеже се.

— Куд си денула жижице, чујеш ли жено?

— Десно, десно, на столици!

— Жено, луда и неразумна жено, па како да у мраку разликујем која ми је лева а која десна рука?!

И завуче се брзо под губер, да што пре преструже све чутуре.

33. ГОЈИН ТУРБАН

Седи Гоја на доксату и завија турбан.

Натакнуо на колелу белу ћулав с црвеном ружницом на темену и узаман покушава да око њега омота дугу зелену мараму с ресама. Али никако да састави крај с крајем, нити да подели наборе, да лепо изгледа, онако како он жели.

— Проклета турбанчино, гадни турбане, ништавило од турбана, хуљо, ниси ни за шта! Продаћу те!

Гњеван, отрчао је на трг и изложио турбан продаји: ко да више!

— Турбан, продајем турбан, нов и диван турбан. Ко ће турбан? викао је Гоја, идући од скупа до скупа.

Заустави га један човек, спреман да купи.

Гоја га повуче за рукав и рекне му на уво:

— Чувај се, човече! Немој, будало, чувај се, проклет је то турбан: никако да се веже, никако да му се састави крај с крајем!

34. МИЛУТИНУ ПО ПОЛУТИНУ

Сео Гоја за вечеру са своја четири одрасла сина.

Пре него ће почети, опазе синови да пред svakим од њих, на софри, стоји леп, топао хлеб, док испред старога оца — ништа.

Би синовима криво како то да женскадија заборава на старога родитеља, разгњеване се љуто и, брже боље, сва четворица — који ће пре? — пруже оцу по једну половину од својега хлеба.

Тако је Гоја, место једног, добио два хлеба, два топла, добра, велика хлеба, јер синови су му добри, и сваки је дао оцу ону већу половину.

— Е, видите, — закључи Гоја поучљивим гласом, ето како богати постају сиромашни а како сиромашни постају богати!

Поука је, занста, била вредна половину сомуна.

35. ГОЈА НА САМРТИ

Ни лекови, ни молитве, ни записи, ни амајлије, — ништа није могло Гоји да врати његово челничко здравље.

Презнојавао се као очајник, час врелим час леденим знојем, али се не диже из постеље, јер све је било напразно. Гоја је стискао зубе, стењао и био страшно зле воље.

Неке жене под дугим ферецама — тада још није живео Кемал — дођу једнога дана, да се распитају за здравље и донесу му много утеха.

Кад су полазиле, рече једна од њих:

— Судба наша је у рукама Алаховим (он је једини и ми га слаavimo!). Онај који је данас у животу, можда сутра неће више чепати ову земљу. Ако ти се случајно деси да умреш — а коме се од нас то не може да деси? — реци нам како да те

ожалимо. Јер, знаш Гоја, ми смо ти парикаче.

— Тужите тако, одговори Гоја, као за човеком од кога су тражили да каже више него је он, у ствари, могао рећи!

36. ПОСЛЕ СИНОВЉЕ СМРТИ

Али прохтело се Алаху да учини чудо, и тако не умре Гоја, него се диже, здрав и весео.

Него, истога дана, разболе му се син. Запао је тешку неку бољку. Мука.

Суседи жалосни што им више не говоре ништа о здрављу Гојина сина, кад одједном опазе Гоју на прагу његова дома.

— Шта је, Гоја? Како је? Како твој Махмуд, нека би му Бог дао што дужег живота и здравља! пожелеше пажљиви суседи.

— Добро му је било одјутрос, а сад је још боље, јер је умро! рече Гоја и уђе у кућу.

37. ЧАРОЛИЈЕ С МАГАРЦЕМ

Растужно се Гоја.

Цркао му магарец. Гоја никако да се помири с мишљу да је изгубио друга у весељу и у својој несрећи. Зато се завери да неће куповати другог магарца, него да ће увек ићи пешнице.

Али, рече му жена једнога дана: „Јеси ли чуо, човече, овако се даље не може. Враћаш ми се под вечер кући као да су те виле јахале или као да си, не дао Алах, але тепао. Алаха ти, мили мој, слатки мој Гоја, и у име супружанске љубави, молим те, купи себи магарца!“

Најзад морате попустити. Шта ће, кад жена чантра, ретко који муж да не попусти. Вратио се с трга, вукући за улар магаре и задубљен у неке дубоке мисли.

Кад је ишао тако путем, опазе га две коњокрадице. Један је некако успео да замншљеноме Гоји, непримећено, одрешн магаре, врати га на трг и одмах даље прода, док је она друга лопужа пребацила себи улар око врата и опрезно ишла за Гојом. Тако су се стално чули кораци.

У неко доба, Гоја се осврне. Човек место магарца?! Је ли могуће? Да ли је та замена неко знаменије и опомена Алахова, да није смео прекршити учињени завет и куповати ново магаре?!
— Ко си ти? Човек или животиња? обрати се Гоја ономе, заулареном.

Лупеж начинно жалостиво лице, на одговара:

— За све ово крив сам ја и моје незнање. Једнога дана увредно сам матер. Мати моја се страшно разгњевила и проклела ме: „Да Бог да, преметнуо се у магарца, сине песине што ме срамотиш под моје седе власи!“ И тако ти ја, брате си ми мој, постадох магаре, брате слатки, и одведу ме на трг, па сам носио вреће, снопове и људске задњице, ни броја им се не зна! А сада сам, захваљујући једино твојој светости и твојој доброти опет постао човеком. Не знам, човече, како да ти се заблагодарим!

— Лепо, лепо, заблагодари се ти Алаху, а ја сам само његов најпонижнији слуга. Иди, и немој више онако срамотно грешити!“

Сутрадан се Гоја врати поново на марвени трг.

Нашао је оног истог, јучерашњег магарца који је на онако чудан начин постао човеком. Познао га је по пегавим ушима и по искрзаној копити предње десне ноге.

Одмах је пришао магарету и шапнуо му у уво гњеван прекор, који је гласио овако:

— Свакако си опет, и по други пут, увредно своју добру мајку, погани сине! Остаћеш магарцем целога живота. То ће те научити памети, да други пут слушаш савете поштених људи. Животињо!

38. КАД НЕМА ВЕРОНАЛА

Село у ноћи.

Уличице се вијугају као поточићи.

Гоја је лутао без неке нарочите сврхе, клатећи рукама, лепршајући раскопчаним кафтаном, пахерена турбана.

Код самога трга, близу чесме, заустави Гоју ноћна патрола;

— Шта ти радиш овде, човече, и какве алетеш, кад је већ одавно превалило пола ноћи?

— Алаха ми и разгубала ме истина, ако лажем, изгубио сам, људи, сан, па лутам, ето, и тражим га, проклетника и потукача, по целој селу, и никако да га нађем. Ако га ви нађете, у патроли, вежите га чврсто и доведите ми скитницу. Знате где станујем...

И, умирен, отиде кући.

39. ГОЈА БРИЈЕ ГЛАВУ

Предао Гоја лобању у руке берберина Салема и оштрици његова бријача.

Код сваке огреботине, Салем би раницу покрио груменом зарољаног памука, да не би текла крв.

Гоја, с малим огледалом у руци, пратио је сваки покрет бријача са све луђим страхом у разрогаченим зеницама.

— Стани, човече! повиче он у неко доба, диже се, дочепа турбан и тиквицу, готов да ухвати чистину.

— О, брате, још нисам готов с бријањем а ниси ми ни платио! рече берберин, оштрећи бријач на полеђини шаке. — Седи, Гоја, да наставимо!

— Сине добричине и добричино једна, засејао

си половину моје лобање памуком, а ја одох кући да ону другу засејем конопљом.

И даде погама мах.

40. ГОЈИНА МОЛИТВА

Целим путем Гоја је запомагао:

— Силни Боже, дај ми стотину гроша, тако ти свемоћне љубави божје!

Али је Господ Бог, свакако, био запослен и имао много посла око пречих, туђих жеља. Просто, није имао кад.

Сунце је одмицало на небескоме своду.

Мујезини са врха свих минарета већ су најављивали подневну молитву правоверним.

Глад је из Гоје зијала као отворена рана.

Тога дана био је Гоја сиромашнији и од најбедније скитнице.

— Силни Боже, кад ти већ није у вољи да ме саслушаш, дај ми бар хлеба, колико да се исхраним до сутрашњег дана, кад ће се твоја бескрајна доброта, можда, сажалити на твојег роба и подарити му оне грошеве, који су му толико потребни.

Али Бог се и сада оглуши на сва његова зазивања.

Гоја је корачао, оборене главе.

Његова сенка, коју је толико волео, сада га није могла утешити. Никако да га утеши.

Бацао Гоја испитивачке погледе и десно и лево, загледао сваки отисак камиље и коњске копите, сваку џомбу на путу, завирио у сваку барицу, завлачио нос у сваки џбуи, и све тако по старој навизи, у тајној нади да ће, можда, ипак нешто пронаћи, отпадак или чик од цигаре, парче канапа или неизмерно благо.

На превелику радост нашао је један грош. Цео. Небушен.

Застао је у првоме селу и купио проју и једну цигару.

Кад је избацио и последњи дим, сасвим природно, спопадне га неодољива жеља да попије филџан добре кафе; сркутао би на тепане, као човек који се разуме, с дугим предасима, наслађујући се зналачки. Најзад, наку у цепу није имао ни мангуре, уље у крчму и викне једну слатку.

Пије он тако, и срче, до неба се чује, а све призива Бога „да му пошаље“ колико да плати каву. Скроман је Гоја, не тражи више.

Али је Алах остао неумољив.

— Примам твоје ћутање, силни Боже, не ропћем ни на своју кукавну судбу, али учини бар толико — умешај се! — да не платим ову каву и продужим пут у миру Господњем.

Није још ни завршио молитву, кад скочи страшна нека ветрина, налегн олуја јача него и сто војсака и прође несрећним селом, које разори цело.

Гоја је бежао заједно са осталим сељанима на, измичући тако, зачује поред себе нечији глас, који је јадиковао у ветар:

— Силни Боже, пошаљи ми једно стотину гроша, тако ти превелике љубави Господње!

— Ало! И нечовече! продера се на њега Гоја, слеп од гњева. — Зато што ми ниси дао онај кукавни грош, један једини, да њиме платим каву, Алах је разорио цело твоје село, а сад тражиш још да ти пошаље читавих стотину гроша. Јеси ли полудео, човече? Престани, уништиће нам целу земљу, па куда ћемо тад?

41. НА ТРКАМА

Позвао калифа Гоју да и он суделује у коњским тркама, у јесњем тркачком састанку, у сељачкој трци која се приређује сваке године у корист подизања коњарства у народу.

Коњи су дахтали, нестрпљиви да потрче. Приређивачи тркачког састанка издужили вратове, заклонили очи шаком и изгледају, неће ли друмом наићи. Јер чекало се само на Гоју, па да се започне трка.

Није било мало њихово изненађење, кад су га угледали, из далека иде полако, ногу пред ногу, јашући на некаквом багавом бивољу.

— Не мислиш нас ваљда престизати с тим твојим маторим скотом? И после, ко је још видео да се трчи на говеду?

— Ни бригеша вас, добри људи! одврати Гоја мирно. — Посматрао сам ово говече како јури брже од ветра и диже читаве облаке прашине још док је било једно мало и сасвим обично, најобичније теле!

42. ДОСЕЋА СЕ

Гојина ханума прала рубље на обали канала. Прође онуда шенк села.

Ханума је била без јашмака, непокривена лица, голих ногу, разголићена врата, и донаде се шеику много.

— Срам нека те је, о муслиманине! Пролазиш поред жене и не обараш погледа! довикнула је Гојиница шеику.

Сутрадан призове шенк Гоју.

— Је ли то твоја ханума, она жена у плавој јечерми, висока и мало приглупа, коју сам видео пре неки дан?... Велиш јесте. Па лепо кад јесте, нека дође до мене!

— А зашто, шенче?

— Имам да је запитам нешто.

— Па питај мене, одврати Гоја, домишљајући се шта би могао значити онај позив. — А ја, ја ћу је већ питати за твој рачун.

43. ГОЈА ФИЛОЗОФИРА

— О најмудрији међу мудрацима, рече Гоји један, — молим те, објасни ми откуда то да, чим се роди сунце и укаже светлост, људи постану немирни, запослени, ужурбани, па један удари једним правцем, други пође другим, трећем је тесна његова путања, једном речи сви се расприште, куд који?

— То долази, кукавна и јадна незналица, од превелике добротe нашег Господара и од његове жеље да нас понизи пред Својом величином. Јер, замисли, бедниче, да сви људи ударе једним истим правцем, — земља би изгубила равнотежу и преврнула би се у ништа.

44. ГОЈА И БОГАТАШ

Купао се неки богат човек, у друштву с Гојом, у каналу.

Били су сасвим сами а поља и њиве, с ону страну обеју обала, простираху се све до видика.

Струја је клизила низ њихова тела са милокрвном нежношћу.

Прекинувши ћутање, онај богати запита Гоју:

— Занста бих рад знати колико би ме ценили да сам роб.

— Педесет гроша, одврати му Гоја, не оклевајући.

— Мабул, мабул, одврати онај успламтелих очију, — та само рубље на мојој кожи вреди педесет гроша!

— Па то, драги пријатељу, закључи Гоја, — ја сам те и ценио по оним ритама.

46. ОПЕТ У АМАМУ

Неки Гојини пријатељи позову нашег пријатеља Гоју да пође с њима у амам.

Кад су се свукли, рече један:

— А сад кад смо наги као длан наше руке, хајде да се кладимо: сваки од нас нека снесе по једно јаје за време које би протекло кад бисмо се купали. Онај коме то не пође за руком, имаће да плати улазницу за све нас у ово заведење.

Одмах су почели кокотати као што чине кокоши у часу кад снесу јаје спустио јаје, које је претходно венито прикрио, по узајамном договору, озбиљно и без смеха, сви изузев Гоју, којег су хтели да насамаре.

А кад овај то виде, стаде се окретати око својих пријатеља, час поносаи и гњеваи, час као победник гурајући све и свакога, час спуштајући се и дижући, једно за другим.

— Шта је теби, Гоја човече? рекоше пријатељи, — да ли те то јаја толико узбуђују или је разлог у томе што си изгубио опкладу?

— Ама којешта, драги пријатељи моји, шта вам пада на ум? Него где сте видели кокошке без петла. А ја сам, знате, петао!

46. ТУРШИЈА

— Туршија! Ко ће туршије, нека купи туршије, продајем туршију!

На колицима, које је вукло бело магаре, у два буренцета биле су роткве, лук, краставци и плави патлиџани у сирћету, усољени, забиберени, с зачинима и белим луком. А Гоја, задовољан животом, људима, грошевима које скупља драо се на сва уста: „Туршије, ко ће туршије?!“

Пролазећи поред капије једне богате муште-

рије, која му је обично куповала велике кофине његове туршије, Гоја се продера као обично, али му у томе магаре почне да њаче и њакаше дуго, заглушујући глас својега господара.

— Чујеш ли ти, рече Гоја, нестрпљив, — доста, престани! Ко продаје туршију, магарчино једна, ти или ја?

47. ЛОГИКА

Морао Гоја у Каиро.

Пролазећи улицом Муски паде му на памет да су му пеленгири страховито изношени.

А пролазио је управо поред кројача Рискалаха из Сирије, који је одмах ту, лево, имао радњу.

Бирао Гоја, бирао, наредио да се начини завежљај, али се предомисли нашавши да пеленгири на њему нису тако похабани како је он замишљао, и да ће бити много паметније да купи лаки кафтан.

— Предомислио сам се, Рискалаше, нису за мене ти пеленгири. Бацно сам око на овај кафтан славим и црним пругама.

Кројач му га даде.

Без даљег цифрања, Гоја се спреми да пође из дућана.

— А цена кафтапа, Гоја? Ти ми ниси платио!

— Како човече, море бре? Купио сам кафтан и, у замену за њега, оставио сам ти пеленгире. Трампа!

— Али ни пеленгире ниси платио. Памћење ти је испроваљивано као тиквица која пропушта воду.

Гоја управи на кројача престрашен поглед разрогачених очију.

Гоја није схватао.

— Часне ми речи и моје ми браде, узвикнуо је Гоја, ови људи из Каира заиста су смешан свет! Откуда то да ја, Гоја, плаћам пеленгире које никада нисам купио! Боже велики, баш су неки особњаци ови људи из Каира!

48. О ПОВЕРЕЊУ

— Позајми ми твоје магаре! затражи сусед од Гоје услугу.

— Алаха ми, брате си ми мој слатки, и ја сам у шкрипцу, треба ми. Али ипак бих ти ја дао магарца, наоко и мени треба, него дао сам га лимару Махмуду да часком оде у суседно село, па никако да се врати. Шта ћеш, човече....

У том Гојино магаре стане страховито њакати у стаји, из које није излазило целога дана, јер је Гоја дембелисао.

— Нека те је стид, Гоја, што тако лажеш! Одувек сам мислио да твоје усне преваљују само истину. И да се пролажеш због кукавног једног магарета! Пих, Гоја, нека те је стид!

— О, неверни човече! повика Гоја у гњеву, — и ти више верујеш тој животињи него мени, чији је добар глас неокаљан и без иједне мрље, и који сам као такав познат широм целе земље!

49. КАКО ЋЕ БЕЗ РЕЦЕПТА?

И тога дана је Гоја купио на тргу цигерицу, јер је Гоја страшно похлепао на цигерицу. Као мачор.

— А како рачунаш да зготовиш то цигерице? запита га неки пријатељ, који се Гоји пришљамчио уз пут.

— Па као и увек, човече божји. Нема ту „како“!

— Како да нема, друже слатки? Има један начин од кога ће ти се од милине утроба да преврне. Да ти кажем рецепт?

И каза му све појединости, до танчина, како да справи цигерицу, да би прсте лизао.

— И ти мислиш да ћу ја све то упамтити. Боље да ми тај рецепт испишеш на парчету хартије, па ћу се ја већ постарати да се тако и зготови.

Пријатељ учини.

Гоја настави пут, занет силесијом питања која су се врзла по његовој глави, да је све пуцала. Свако од тих питања личило је на зеца, који је чучнуо, стриже ушима, тресе бркове и посматра Гоју презриво.

Али је сасвим друге мисли имао у глави далековиди гавран, кога је привукла крвава цигерица, тако мека нако личи на камен. Одједном, Гоја пре-стаде осећати терет у руци. Окрете се, диже поглед и спази цигерицу прилично високо у ваздуху, у капама крадљивог гаврана.

Гоја се није наљутно. Само је извадио из џепа онај написани рецепт свога пријатеља, показао га одоздо гаврану и довикнуо му:

— Шта си добио, бестидна птицо? Лопужо крилата! Е, нећеш се ни ти науживати те проклете цигерице, нећеш. Видиш овај рецепт, како се готови! Е, видиш, он је у мојим рукама и остаће код мене. Пукни од једа, кесарошу крилати!

50. ЖЕНА И МАЧКА

— Је ли, жено, јеси ли испржила на роштиљу ону оку мяса што сам је јутрос донео с базара, Алаховом помоћу, па да ручамо као људи?

— Леле мене, Гоја мој слатки! Проклети мачак суседе Фатиме, нањушио лопуџа мирис, па док сам се ја запричала нешто с Фатом, а он зграбио месо... и сад...

— ... и сад да једемо грах, је ли?

— Да једемо грах, шта ћеш, Гоја мој; да једемо грах.

— Хвала Алаху што мачак суседе Фате не однесе и грах! рече Гоја и седе за сишију.

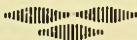
У истини, ханума је поделила месо с љубазником, и Гоја као да се нешто досећао. У том спазни мачка на шамлици пред кућом, савио се мршав, ребра му се броје. Скочи Гоја, шчепа мачка за врат и диже га у вис, за кожу иза ушију, као што то већ с мачковима бива.

— Дај дер' амо онај кантар! Жено, кантар овамо! продера се Гоја.

Имао је муке Гоја док је измерио несрећног мачка, који никако да се смири на тасу. Морао га је пребити као мачку, да се умири.

Теразије показаше оку.

— Пекао ти се језик на жеравици, жено лажљива, коју ћу ја најурити као кучку, ако ми Бог да живота и здравља. Ако је мачак украо месо, питам те и ти да ми кажеш где му је то месо, а ако је у мачку ока меса, одговарај сместа где је мачак који га је прождерао?!

И С П Р А В К Е

Страна 21, 11 ред одоздо стоји 1925, а треба 1923

Страна 28, 15 ред одоздо стоји БДСП, а треба БРСДП

Страна 40, 4 ред одоздо стоји ЦК КПВ, а треба ЦК КПБ

Страна 47, 14 ред одоздо стоји политика, а треба политичка

Страна 73, 8 ред одозго стоји политичко, а треба политички

Страна 77, 5 ред одоздо стоји процес се водио, а треба процес је водио

Страна 100, 3 и 4 ред одоздо стоји политика сарадња, а треба полигика сарадње

На страни 101 треба да се замене 3 и 2 ред одоздо

Страна 109, 6 ред одоздо стоји политике провокације, а треба политичке провокације